

**«ԼՂՀ (ԱՐՑԱԽԻ) 25-ԱՄՅԱ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ
ԱՐԴԻ ՄԱՐՏԱՅՐԱՎԵՐՆԵՐԸ»**

միջազգային երիտասարդական գիտաժողով
15-18 սեպտեմբերի 2016թ.
Արցախ (ԼՂՀ), ք.Ստեփանակերտ

ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

**«25-ЛЕТИЕ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ НКР
(АРЦАХА):
ДОСТИЖЕНИЯ И СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ»**

международная молодёжная конференция
15-18 сентября 2016г.
Арцах (НКР), г.Степанакерт

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

ԱԵԳՄՄ-ՕՄՍԱ
ԵՐԵՎԱՆ-ԵՐԵՎԱՆ
2016

*Հրատարակության է երաշխավորվել Ստեփանակերտի Մեսրոպ Մաշտոց
համալսարանի Գիտական խորհրդի որոշմամբ
Рекомендовано к публикации решением Ученого совета
Университета Месроп Маштоц г.Степанакерта*

ՀՏԴ 94(479.25):32.001:342:06
ԳՄԴ 63.3 (53)+66.0+67.400
L 657

Խմբագրական խորհուրդ

ի.գ.դ., պրոֆ., ՀՀ ԳԱԱ ակադ. **Գ.Ս.Ղազինյան** (նախագահ), փ.գ.դ., պրոֆ., ՀՀ ԳԱԱ թղթ. անդամ **Ա.Ս.Սանասյան**, հ.գ.դ., պրոֆ. **Յ.Մ.Ավանեսյան**, պ.գ.դ., պրոֆ. **Վ.Ռ.Բալայան**, ի.գ.դ. **Վ.Վ.Գրուզդե**, ի.գ.դ., պրոֆ. **Ա.Յ.Խաչատրյան**, ք.գ.դ., պրոֆ. **Մ.Մ.Սարգսյան**, ք.գ.դ. **Ս.Ս.Մինասյան**, տ.գ.դ., պրոֆ. **Յ.Լ.Սարգսյան**, պ.գ.թ., դոց. **Ն.Է.Բաղդասարյան**, ք.գ.թ., դոց. **Խ.Ս.Գալստյան**, տ.գ.թ., դոց. **Ե.Ռ.Հայրիյան**, ի.գ.թ. **Ա.Յ.Հարությունյան**, ի.գ.թ., դոց. **Ա.Ա.Սանասյան**, ի.գ.թ., դոց. **Ս.Գ.Պետիկյան**

Редакционная коллегия

д.ю.н., проф., акад. НАН РА **Г.С.Казинян** (председатель), д.ф.н., проф., член кор. НАН РА **А.С.Манасян**, д.п.н., проф. **Г.М.Аванесян**, д.и.н., проф. **В.Р.Балаян**, д.ю.н. **В.В.Груздев**, д.ю.н., проф. **А.Г.Хачатрян**, д.п.н., проф. **М.М.Маргарян**, д.п.н. **С.М.Минасян**, д.э.н., проф. **Г.Л.Саргсян**, к.и.н., доц. **Н.Э.Багдасарян**, к.п.н., доц. **Х.С.Галстян**, к.э.н., доц. **Е.Р.Айриян**, к.ю.н. **А.Г.Арутюнян**, к.ю.н., доц. **А.А.Манасян**, к.ю.н., доц. **С.Г.Петикян**

L 657 «ԼՂՀ (Արցախի) 25-ամյա պետականության ձեռքբերումներն ու արդի մարտահրավերները» միջազգային երիտասարդական գիտաժողովի կյութերի ժողովածու – Եր.: ԱԵԳՄՄ, 2016, 320 էջ:

Ժողովածուում ներառված են «ԼՂՀ (Արցախի) 25-ամյա պետականության ձեռքբերումներն ու արդի մարտահրավերները» խորագրով միջազգային երիտասարդական գիտաժողովի կյութերը:

В сборнике включены материалы международной молодежной научной конференции «25-летие государственности НКР (Арцах): достижения и современные вызовы».

ՀՏԴ 94(479.25):32.001:342:06
ԳՄԴ 63.3 (53)+66.0+67.400

ISBN 978-9939-1-0465-2

© Արցախի երիտասարդ գիտնականների և
մասնագետների միավորում, 2016

**ԼԵՈՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԶԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ
ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԱԾ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱՊՐԻԼՅԱՆ
ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԼՈՒՅՍԻ ՆԵՐՔՈՒ**

Լուսինե ԲԱՐԽՈՒՂԱՐՅԱՆ

*Արցախի պետական համալսարանի
իրավունքի ամբիոնի մագիստրանտ*

barkhudaryan.lusine@gmail.com

*Գիտական ղեկավար՝ ԼՂՀ արդարադատության նախարար,
ի.գ.թ. Ա.Դանիելյան*

2016 թվականի ապրիլի 2-5-ն ընկած ժամանակահատվածում ղարաբաղա-ադրբեջանական հակամարտ գորքերի շփման գծում տեղի ունեցած իրադարձությունները պատմության մեջ կման որպես քառօրյա պատերազմ: Այդ օրերին տեղի ունեցածը, թե՛ ռազմական գործողությունների ծավալով, թե՛ կիրառված զենքի ու զինտեխնիկայի քանակով, իրապես կարելի է պատերազմ համարել:

Ցավալի է, բայց փաստ, որ 2016 թվականի ապրիլի 2-ին ԼՂՀ նկատմամբ Ադրբեջանի կողմից սանձազերծված լայնածավալ ագրեսիան ուղեկցվել է մարդու իրավունքների զանգվածային խախտումներով, ընդ որում, ապրիլյան քառօրյա պատերազմի ժամանակ հակամարտող կողմի անմարդկային արարքների առաջին զոհերը քաղաքացիական անձինք¹ էին:

Այսպիսով՝ պարզելու համար, թե միջազգային ինչպիսի իրավանորմեր են խախտվել Ադրբեջանի կողմից և ինչպիսի մեխանիզմներ է հնարավոր գործադրել այդ իրավախախտումների համար պատասխանատվություն սահմանելու համար, անհրաժեշտ է, նախ և առաջ, իրավական ճիշտ բնորոշում տալ ղարաբաղա-ադրբեջանական հակամարտությանը: Հատկանշական է, որ մասնագետները միասնական մոտեցում չունեն այս հարցի շուրջ: Նրանց մի մասը գտնում է, որ գործ ունենք միջազգային բնույթ չկրող, իսկ մյուս մասը՝ միջազգային բնույթ կրող զինված ընդհարման հետ: Ըստ իս, ղարաբաղա-ադրբեջանական հակամարտությունը կրում է միջազգային բնույթ, ինչը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ

¹ Ցանկացած անձ, որը չի պատկանում զինված ուժերի թվին, հանդիսանում է քաղաքացիական: /Միջազգային զինված ընդհարումների զոհերի պաշտպանության մասին 1949 թվականի օգոստոսի 12-ի Ժնևի կոնվենցիայի առաջին արձանագրություն*, հոդված 50 (*Ժնևի կոնվենցիաները և նրան կից արձանագրությունները կազմում են միջազգային իրավունքի ճյուղերից մեկի՝ միջազգային մարդասիրական իրավունքի առանցքը, որը կարգավորում է զինված հակամարտությունների վարումը և ձգտում է սահմանափակել նրա հետևանքները: Կոնվենցիաները, մասնավորապես, պաշտպանում են ռազմական գործողություններին չմասնակցող անձանց, ինչպես նաև այն անձանց, որոնք դադարել են մասնակցել ռազմական գործողություններին:)/

միջազգային զինված ընդհարման գոյությունը դիտարկվում է որպես երկու պետությունների ուժերի միջև զինված բախումներից բխող օբյեկտիվ գործոն՝ անկախ այն հանգամանքից, թե ինչպես կբնորոշեն բախումները կողմերը¹: Միաժամանակ, միջազգային բնույթ կրող զինված ընդհարման գոյությունը պայմանավորված է հակամարտող կողմերի իրավական կարգավիճակով և նրանց միջև առկա հակամարտության բնույթով: Ըստ այդմ, զինված ընդհարման միջազգային բնույթը պայմանավորված է ընդհարման՝ Բարձր պայմանավորող կողմերի միջև տեղի ունենալուց: Ընդ որում, միջազգային բնույթ կրող զինված ընդհարումը գոյություն ունի այն պահից սկսած, երբ պետությունն մեկ այլ պետության դեմ օգտագործում է զինված ուժեր՝ անկախ հակամարտության պատճառներից կամ ինտենսիվությունից, ինչպես նաև նրանից՝ պատերազմը պաշտոնապես հայտարարվել է, թե՛ ոչ²:

Այժմ անդրադառնանք 2016 թվականի ապրիլի 2-5-ն ընկած ժամանակահատվածում ԼՂՀ քաղաքացիական բնակչության³ նկատմամբ ադրբեջանական կողմի թույլատրած ինչպես միջազգային հանրային, այնպես էլ միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերի կոպիտ խախտումներին: Այսպես, ռազմական գործողությունների վերսկսման առաջին օրը՝ 2016 թվականի ապրիլի 2-ին, ժամը 08:40-ի սահմաններում, Ադրբեջանի Հանրապետության զինված ուժերը, հրթիռային կայանքի կիրառմամբ հրետանակոծել են Մարտունու շրջանի Չորավան բնակավայրը, ինչի արդյունքում մեկ երեխա մահացել է, իսկ երեք երեխա՝ ստացել են տարբեր աստիճանի վնասվածքներ⁴: Վերոթվագրյալ իրավախախտումները վկայում են այն մասին, որ ադրբեջանական կողմը խախտել է մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքի և միջազգային մարդասիրական իրավունքի բազմաթիվ դրույթներ, մասնավորապես՝ «Միջազգային զինված ընդհարումների զոհերի պաշտպանության մասին 1949 թվականի օգոստոսի 12-ի ժնևի կոնվենցիաների 1-ին լրացուցիչ արձանագրության⁵» 35-րդ, 51-րդ, 52-րդ հոդվածները, «Երեխայի իրավունքների մասին» կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը, «Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային

¹ Принципы права вооруженных конфликтов: Курс лекций, прочитанных на юридическом факультете Открытого Брюссельского университета, М.: Международный Комитет Красного Креста, 2011, էջ 117:

² International Humanitarian Law: A Comprehensive Introduction, ICRC, 2016, էջ 55-57:

³ Քաղաքացիական բնակչությունը բաղկացած է քաղաքացիական անձ հանդիսացող բոլոր անձանցից: /Միջազգային զինված ընդհարումների զոհերի պաշտպանության մասին 1949 թվականի օգոստոսի 12-ի ժնևի կոնվենցիայի առաջին արձանագրություն*, հոդված 50/

⁴ <http://www.genprocncr.am/2011-02-18-09-13-34/2011-02-18-09-17-55>:

⁵ Հարկ է նշել, որ Ադրբեջանի Հանրապետությունը չի վավերացրել Միջազգային զինված ընդհարումների զոհերի պաշտպանության մասին 1949 թվականի օգոստոսի 12-ի ժնևի կոնվենցիաների 1-ին լրացուցիչ արձանագրությունը: /https://www.icrc.org/appl/c/ihl/nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=470/

իրավունքների¹» միջազգային դաշնագրի 10-րդ հոդվածը, «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրի² 6-րդ հոդվածը, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի 2³ հոդվածը, «Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի³» 3-րդ հոդվածը:

Բացի այդ, Ադրբեջանի Հանրապետության զինված ուժերը, կիրառելով պատերազմ վարելու արգելված միջոցներ և մեթոդներ, ոչ ընտրովի օբյեկտներ դարձնելով խորը թիկունքում գտնվող քաղաքացիական բնակչությանը, 2016 թվականի ապրիլի 2-ի լույս 3-ի գիշերը, Մարտակերտի շրջանի Թալիշ գյուղում առանձին դաժանությամբ ապօրինի կյանքից զրկել են 1956 թվականին ծնված Ռազմելլա Վարդանյանին, 1951 թվականին ծնված Վալերիկ Խալափյանին, ինչպես նաև 1924 թվականին ծնված Մարուսյա Խալափյանին⁴: Վերոգրյալ վայրագություններն իրականացնելու ժամանակ թշնամու կողմից խախտվել են բազմաթիվ միջազգային իրավական ակտեր, մասնավորապես՝ «Միջազգային զինված ընդհարումների գոհերի պաշտպանության մասին 1949 թվականի օգոստոսի 12-ի ժնևի կոնվենցիաների 1-ին լրացուցիչ արձանագրության» 15-րդ հոդվածը, «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրի 6-րդ հոդվածը, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի 2³ հոդվածը, «Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի» 3-րդ հոդվածը, «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին» կոնվենցիայի 10-րդ, 15-րդ հոդվածները⁵:

Այսպիսով՝ ապրիլյան քառօրյա պատերազմի ժամանակ թշնամու կանխամտածված վայրագ գործողությունների արդյունքում սպանվել են 4 խաղաղ բնակիչներ: Քաղաքացիական բնակչության նկատմամբ իրականացված վայրագությունները Միջազգային քրեական դատարանի Հռոմի կանոնադրությամբ նախատեսված միջազգային զինված ընդհարումների

¹ 2015 թվականի ապրիլի 20-ին ԼՂՀ Ազգային ժողովն ընդունել է «Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը վավերացնելու մասին օրենքը»:

² ԼՂՀ Գերագույն խորհրդի նախագահությունը 1992 թվականի նոյեմբերի 26-ին ընդունել է «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների միջազգային դաշնագրին» և դրան կից ֆակուլտատիվ արձանագրությանը միանալու մասին» թ. 0131-1 որոշումը:

³ ԼՂՀ Գերագույն խորհրդի նախագահությունը 1992 թվականի նոյեմբերի 26-ին ընդունել է «Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրին միանալու մասին» թ. 0131-1 որոշումը:

⁴ <http://www.genprocnkr.am/2011-02-18-09-13-34/2011-02-18-09-17-55>:

⁵ Խախտվել են նաև միջազգային մարդասիրական իրավունքի սովորության Նորմերը, մասնավորապես՝ 11-րդ, 87-րդ, 88-րդ, 89-րդ, 90-րդ, 91-րդ, 135-րդ, 138 ռդ Նորմերը: /Customary International Humanitarian Law; Volume I: Rules; Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Beck; Cambridge University Press; 2005/:

ժամանակ կիրառվող օրենքների և սովորույթների լուրջ խախտումներ են հանդիսանում¹:

Այժմ անդրադառնանք այն հարցին, թե միջազգային ինչպիսի ատյաններ կարող են դիմել ապրիլյան քառօրյա պատերազմի ժամանակ թշնամու կանխամտածված վայրագ գործողությունների արդյունքում սպանված և վիրավորված քաղաքացիների հարազատները՝ իրավական պաշտպանության և ադրբեջանական կողմին պատասխանատվության ենթարկելու համար: Այսպես՝ Ադրբեջանի սանձարձակ գործողությունների հետևանքով տուժած քաղաքացիական անձինք իրավական պաշտպանության նպատակով կարող են դիմել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան²: Ընդ որում, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի» դրույթները կարող են կիրառելի լինել Թալիշում սպանված և վիրավորված քաղաքացիական անձանց նկատմամբ, քանի որ այն, թեկուզև կարճ ժամանակահատվածում, բայցևայնպես, գտնվել է ադրբեջանական կողմի վերահսկողության ներքո:

Ադրբեջանին պատասխանատվության կարող է ենթարկել նաև Միջազգային քրեական դատարանը: Այս դեպքում կարող է հարց ծագել, արդյոք Միջազգային քրեական դատարանի իրավասությունը տարածվում է այն երկրների վրա, որոնք ո՛չ ստորագրել, ո՛չ էլ վավերացրել են Յոթմի կանոնադրությունը³: Այո, Միջազգային քրեական դատարանը Ադրբեջանի կողմից կատարած հանցագործությունները քննելու նկատմամբ իրավասություն է ձեռք բերում Յոթմի կանոնադրության⁴ 13-րդ հոդվածի 2-րդ մասի a) կետի և 15-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով՝ Անվտանգության խորհրդի միջնորդող բանաձևի միջոցով՝ այն դեպքում, երբ Ադրբեջանի կողմից կատարված հանցագործությունները Յոթմի կանոնադրության 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն որակվեն որպես պատերազմական հանցագործություններ: Այս պարագայում անհրաժեշտ է

¹ Խոսքը վերաբերում է Յոթմի կանոնադրության 8-րդ հոդվածով նախատեսված պատերազմական հետևյալ հանցագործություններին՝ պատերազմական հանցագործություն դիտավորյալ սպանության ձևով (8(2)(a)(i)), խոչտանգման ձևով (8(2)(a)(ii)), դիտավորյալ ծանր տառապանքներ պատճառելու ձևով (8(2)(a)(iii)), զույքի ոչնչացման և յուրացման ձևով (8(2)(a)(iv)), քաղաքացիական բնակչության վրա հարձակվելու ձևով (8(2)(b)(i)), քաղաքացիական օբյեկտների վրա հարձակվելու ձևով (8(2)(b)(ii)), անհամաչափ պատահական մահ, խեղվածք կամ վնաս պատճառելու ձևով (8(2)(b)(iv)), պահպանվող օբյեկտներին հարվածներ հասցնելու ձևով (8(2)(b)(ix)), խեղվածքներ հասցնելու ձևով (8(2)(b)(x)), մարդու արժանապատվության դեմ ոտնձգության ձևով (8(2)(b)(xx)):

² Ընդ որում, դատարան կարող են դիմել ինչպես զոհերի հարազատները՝ ղեկավարվելով «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի» 34-րդ հոդվածով, այնպես էլ՝ ԼՂՀ-ն՝ ղեկավարվելով Նույն կոնվենցիայի 33-րդ հոդվածով:

³ https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx#

⁴ https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Publications/Compendium/RomeStatute-

ENG.pdf/

դիմել ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհուրդ՝ միջնորդող բանաձև ընդունելու և դրա հիման վրա Միջազգային քրեական դատարան Ադրբեջանին պատասխանատվության ենթարկելու նպատակով դիմում ներկայացնելու համար:

Լուսինե Բարխուդարյան

ԼԵՈՒԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱԴԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ ՆԿԱՏԱՄԱՐ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԱԾ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԱՊՐԻԼՅԱՆ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԼՈՒՅՍԻ ՆԵՐՔՈ

Բանալի բառեր՝ *ղարաբաղա-ադրբեջանական հակամարտություն, քաղաքացիական բնակչություն, խախտումներ, պատերազմական հանցագործություններ, միջազգային ատյաններ*

Անկախ այն հանգամանքից, թե ինչպիսի եզրույթ հետագայում կօգտագործվի 2016 թվականի ապրիլի 2-5-ն ընկած ժամանակահատվածում ադրբեջանական կողմի իրականացրած վայրագությունները բնորոշելու համար, դա ամենևին էլ չի փոխի այդ արարքների բովանդակությունը: Միանշանակ, ադրբեջանական կողմի՝ քաղաքացիական բնակչության նկատմամբ կատարած հանցագործությունները պիտի դատապարտվեն միջազգային հանրության և միջազգային դատական ատյանների կողմից: Այլապես՝ նրա վարքագիծը խթան կհանդիսանա անմարդկային ու քրեածին վարքագծի արմատավորման համար՝ լուրջ վտանգ հանդիսանալով քաղաքակիրթ երկրների բնականոն զարգացման համար: Կցանկանալի, որպեսզի ադրբեջանական կողմը ոչ միայն չմոռանար, այլև՝ հետամուտ լիներ այն սկզբունքի կյանքի կոչմանը, ըստ որի՝ նույնիսկ պատերազմները սահմաններ ունեն:

Лусинэ Бархударян

ПРЕСТУПЛЕНИЯ СОВЕРШЕННЫЕ ПРОТИВ ГРАЖДАН НАГОРНО-КАРАБАХСКОЙ РЕСПУБЛИКИ В СВЕТЕ АПРЕЛЬСКИХ СОБЫТИЙ

Ключевые слова: *карабаха-азербайджанский конфликт, гражданские лица, нарушения, военные преступления, международные трибуналы*

В независимости от того, какой термин в будущем будет использоваться для того, чтобы охарактеризовать зверские поступки совершенные азербайджанской стороной со 2-ого по 5-ое апреля 2016 года, это не изменит содержание этих деяний. Несомненно, преступления совершенные азербайджанской

стороной против гражданских лиц, должны быть осуждены международным сообществом и международными судебными органами, в противном случае, его поведение будет способствовать созданию бесчеловечного и преступного поведения, и послужит серьезной угрозой для нормального развития цивилизованных стран. Хотелось бы, чтобы Азербайджан ни только ни забывал, ну и следовал предписаниям принципа о том, что даже у войн есть пределы.

Lusine Barkhudaryan

CRIMES AGAINST THE CITIZENS OF THE NAGORNO-KARABAKH REPUBLIC IN THE LIGHT OF THE APRIL EVENTS

Keywords: *karabakh-azerbaijani conflict, civilians, violations, war crimes, international instances*

Regardless, which term will be used in the future in order to characterize the atrocious acts committed by the Azerbaijani side from 2-5 April 2016, it, anyway, will not change the content of these acts. Definitely, the crimes committed by the Azerbaijani side against civilians should be condemned by the international community and international judicial authorities; otherwise, its behavior will contribute to the deepening of inhuman and criminal behavior, representing serious threat to the regular development of the civilized countries. I would like Azerbaijan not only to forget, but also to follow the principle, according which, even wars have limits.